

Beszámolók, szemlék, közlemények

Központi fordításnyilvántartás nemzetközi méretekben

Az információáramlás, de még inkább a -felhasználás útjában álló akadályok egyik legjelentősebbje a nyelvi korlát. Ez mint probléma még az azonos nyelvcsaládhoz tartozó vagy földrajzilag közelfekvő - s így egymás nyelvével többé-kevésbé kapcsolatba kerülő - országok között is jelentkezik, méginkább fennáll természetesen az egymástól nyelvi, földrajzi távolságban élők között. Minthogy azonban az egyes - különösen az iparilag fejlett - országok műszaki-tudományos irodalmában rejlő fontos és hasznos információk nélkülözhetetlenek a nyelvet nem ismerők számára is, minden országban komoly feladatot jelent a szakirodalom fordítása. S ahogy racionális egy-egy országon belül a fordítói tevékenység összehangolása, a párhuzamok kiküszöbölése, ugyanúgy célszerű ennek az idő-, pénz- és munkaigényes tevékenységnek a koordinálását nemzetközi viszonylatban is megkísérelni, illetve megvalósítani.

Ezt a kérdést 1958 tavaszán az OECD /akkor még OEEC/ is napirendjére tűzte. A lehetőségekről és formákról folyó hosszas tárgyalásoknak végül az adott eredményt is hozó lendületet, hogy a Szovjetunió egyre nagyobb eredményeket ért el az úrkutatásban és ez ugrásszerűen megnövelte az érdeklődést a szovjet tudomány és technika eredményei iránt. 1960 októberében alakult meg az OECD kezdeményezésére és támogatásával, de önálló státusszal az ETC /European Translations Centre = Európai Fordítási Központ/ azzal a céllal, hogy a műszaki-tudományos szakirodalom nyugati nyelvekre készült fordításairól központi intézmény tájékoztasson Európában is. Ezért az elnevezés is, mert különben indokoltabb név lenne "Nemzetközi Fordítási Központ". Tevékenységi körre ugyanis sem a források, a feldolgozott fordítások vagy a felhasználók tekintetében, de még tagjait illetően sem korlátozódik csupán Eu-

A cikk szerzője - az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője - 1969-1971 között az Európai Fordítási Központ vezető munkatársa volt.

rópára, hiszen utóbbiak sorában megtaláljuk pl. Kanadát vagy Japánt is. Az elnevezés megváltoztatásának szükségessége időről-időre napirendre is kerül, de eddig még nem történt változás.

Az ETC megalakulásakor az Egyesült Államokban akkoriban már két hasonló jellegű központi vállalkozás is működött: a CFSTI = Clearing-house for Federal Scientific and Technical Information a kormányzati szervek, a chicagói Special Libraries Association*-é pedig az ipari és egyéb vállalatok keretében készült fordítások nyilvántartására.

Az Európában megalakult fordítási központ nem valamely más tájékoztatási intézmény részeként jött létre, hanem független, a holland jog szerint megalakult nemzetközi szervezet. Tagjai - rendes vagy társult tagok - rendszerint az egyes országoknak a fordításokat központiilag nyilvántartó, a fordításügyet összefogó intézményei. A taglétszám 15-18 között mozog. A szervezet munkáját az elnök, alelnökök, főtítkárs, pénztáros mellett az igazgatótanács irányítja, amely évente egyszer ül össze és amelyben minden tagnak egyenlő szavazata van. A szervezet hivatala Delftben, a műszaki egyetem könyvtárának épületében működik, élén az igazgatótanács által kinevezett igazgatóval. Az ETC hivatalos nyelve az angol.

Célok és feladatok

Az ETC alapvető célja az, hogy elősegítse a csak nyugati nyelveket ismerők számára az ő szempontjukból "nehezen hozzáférhető" nyelveken megjelent műszaki-tudományos szakirodalom megismerését.

Szépirodalmi fordításokkal egyáltalán nem, a társadalomtudományok területén megjelent irodalom fordításaival egyelőre nagyon kis mértékben foglalkozik az ETC, az orvos-, ill. az agrártudományok szakirodalmának fordításai azonban egyre nagyobb hangsúlyt kapnak. Céljainak megvalósítása érdekében

1. fordításokat gyűjt;
2. nyilvántartásokat vezet a birtokában lévő és a más forrásokból beszerezhető fordításokról;
3. ezekről részben megkeresésre, részben kiadványai útján tájékoztatást nyújt;
4. igénylésre másolatot készít a birtokában lévő fordításokról;
5. együttműködik a fordításügyben érdekelt nemzeti és nemzetközi szervezetekkel, intézményekkel.

Nézzük meg részletesen a fenti tevékenységeket.

* A könyvtár azóta John CRERAR Library néven működik.

ad 1. Az ETC működésének kezdeti szakaszában minél több fordítást igyekezett gyűjteni. A későbbiekben a hangsúly magukról a fordításokról inkább a fordítás-bejelentések gyűjtésére tolódott, mert a bejelentőknek - akik nemcsak a nemzeti fordítási központok, hanem bármilyen fordítási tevékenységet végző intézmény, vállalat, kiadó, fordítóiroda vagy akár magánosok is lehetnek - inkább az állt érdekében, ha a fordítások másolatait közvetlenül tőlük kéri. Mindamellett az ETC birtokában kb. 200 000 fordítás van - nagyrészt mikrofilmen, mikrokártyán.

ad 2. Az ETC birtokában lévő fordításokkal és a fordítás-bejelentésekkel kapcsolatban a már említett "nehezen hozzáférhető" nyelvekről - az ETC tagjainak nézőpontjából tekintve - "könnyen hozzáférhető" nyelvekre történt fordításokat kell érteni. Az 1971. évi 25 019 bejelentett, illetve beküldött fordítás több mint 50%-a orosz eredetiből készült, ezt követik a japánból, majd a többi szláv nyelvből készült fordítások, azután a magyar, finn, román, kínai, végül - elenyésző mennyiségben - az arab és más nyelvű szakirodalom fordításai. Ezekből a legnagyobb részt angol nyelvre fordítják, második helyen áll a német, harmadikon a francia. Az olasz, spanyol és svéd nyelvre fordított és az ETC által nyilvántartott fordítások száma csekély. Az ETC azzal, hogy nyilvántartja az angol nyelven kívüli fordításokat is, egyedülálló szolgáltatást nyújt. Mind az amerikai központok, mind a National Lending Library keretében működő angol központi fordításnyilvántartás - mely különben az ETC mellett a legnagyobb volumenű európai vállalkozás - csak az angol nyelvre lefordított cikkeket stb. tartja nyilván, igaz, hogy ezeket teljességgel, bármilyen eredetiből származzanak is. A legtöbb fordítás, illetve bejelentés 1971-ben is az Egyesült Államokból érkezett - 7863 - ezt követi az NDK-ból érkezett bejelentések száma - 3842 - megelőzve Angliát - 2843 - Franciaországot - 2158 - és az NSZK-t - 1956 -.

A különböző forrásokból származó, sokszor csak rövidítéseket, jelzéseket tartalmazó bejelentéseket az ETC-ben gondos munkával kiegészítik s azokról a British Standard Institution átirási szabványa szerint bibliográfiailag pontos címleírásokat készítenek. Ezek alapján a következő katalógusokat szerkesztik:

- folyóiratcikk-fordításokról az eredeti folyóiratok szerinti betűrendes katalógus;

- önálló művekről, könyvrészletekről a szerző szerinti betűrendes katalógus;

- konferenciák stb. címe szerinti betűrendes katalógus;

- szabadalom-fordítások katalógusa országokként, a szabadalom száma szerint.

Szakrendi, tárgy szerinti nyilvántartás nincs.

ad 3. Havonta kb. 800 - 1000 megkeresés érkezik az ETC-be arról, hogy egy-egy cikkről, szabadalomról, könyvről vagy könyvrészletről készült-e fordítás; ha igen, milyen nyelvre és az hol található meg.

A 2. pontban ismertetett katalógusok alapján a megkereséseknek átlag a fele érdemben megválaszolható. 1971-ben 11 950 megkeresés érkezett az ETC-hez. Ebből 6796 orosz, 3041 japán, 263 kínai nyelven írt eredetire vonatkozott, a többi megoszlott a fentebb már említett nyelvek között. /A kiadványok útján adott tájékoztatásról külön szólunk./

ad 4. Erről a szolgáltatásról nincs különösebb mondanivalónk, a másolatok költségét természetesen a mindenkorai ármozgások befolyásolják. 1972-ben a tagoknak egy fordításmásolat díja a beszerzési ár + 3,50 dollár, nem-tagoknak + 5,00 dollár volt fordításonként, tekintet nélkül a terjedeleme.

ad 5. Ez az a tevékenységi kör, amelyen belül természetszerűleg a legváltozatosabb formák érvényesülnek. Az eddig említett szolgáltatások is visszahatnak a nemzeti, nemzetközi szervezetek fordítói tevékenységére, részben azzal, hogy lehetővé válik a párhuzamosságok elkerülése - egyes intézmények, de különösen a kiadványállatok a folyamatban lévő fordításokat is bejelentik - de azzal is, hogy a felvilágosításokon, kiadványokon keresztül a fordítás-igényeket mintegy visszaautalja a fordítást őrző intézményhez. Ugyancsak katalizátorként működik az ETC a fordítást igénylők és készítőik között azzal is, hogy nyelvek és szakterületek szerint fordítói katasztert fektetett fel és ezt rendszeresen vezeti. Translations News c. kiadványában rendszeresen felhívja a figyelmet a fordításügy újdonságaira, a legújabb két- és többnyelvű szótárak, tezaurusok megjelenésére. Új kezdeményezés, hogy esetenként az igazgatótanács üléseinek idején és helyén, részben azzal összekötve, előadások hangzanak el a fordításügy egy-egy aktuális kérdéséről, pl. a gépi fordításról, s ezeket az előadásokat az érdekelt nemzetközi szervezetek munkatársai is meghallgatják.

Kiadványok

Az Európai Fordítási Központnak kezdetben nem volt önálló kiadványa, az ide bejelentett fordításokat az amerikai CFSTI tette közzé saját fordításaival együtt a kéthetenként megjelenő Technical Translations c. kiadványában. 1967-től kezdve az ETC két önálló kiadványt indított. A két kiadvány periodicitása az idők folyamán különböző volt, s noha 1972-től kezdődően együttesen jelennek meg, belső különállásuk megmaradt és eltérő jellegük miatt is érdemes külön-külön ismertetni őket.

List of Translations Notified to ETC

08 EARTH SCIENCES AND OCEANOGRAPHY (Cont.)

Tabata, T. et al. 08/12
Distribution of pack ice field off Hokkaido
observed with sea ice radar network.
17p. 2refs. DAB-T-105-7.
Trans. of Teion Kagaku. Butsuri Hen (Japan)
1969 v27 p523-38.
From ETC as ETC-71-10031

Ez a kezdetben havonta, majd 1969-1971 között kéthetenként, azóta ismét havonta és most a World Index-szel közösen megjelenő kiadvány a tárgyidőszak alatt az ETC-hez beérkezett vagy bejelentett fordítások bibliográfiai adatait tartalmazza egy bizonyos, meglehetősen tág szakrendi csoportosításban, az

Tabata, T. et al. 08/12
Observations of drift ice movements with the
sea ice radar network.
23p. 6refs. DRB-T-103-7.
Trans. of Teion Kagaku. Butsuri Hen (Japan)
1969 v27 p295-315.
From ETC as ETC-71-10029

Tabata, T. et al. 08/12
On the observation of sea ice distribution
with the sea ice radar (preliminary report).
9p. DRB-T-102-7.
Trans. of Teion Kagaku. Butsuri Hen (Japan)
1967 v25 p233-9.
From ETC as ETC-71-10028

un. COSATI-rendszerben. Az egyes té-
telek természetesen utalnak arra,
hogy hol található meg a fordítá-
sok. Ez a jegyzék nemcsak cikk- és
szabadalomfordításokat közöl, hanem
könyvek, könyvrészletek, előadások
stb. fordításait is.

World Index of Scientific Translations

MAGYAR ASVANYTÁJ ES FOLOGAZ KISERLETI INTEZET KOZLEMENYEI -HUNGARY-

1967 8 113-22 DAN/WRZ 23-CHT/U-30 G

MAGYAR EPITOTIPAR -HUNGARY-

1968 9 579-83 DAN/WRZ 44-8PT/U-58 G

MAGYAR KERIASI FOLYOIRAT -HUNGARY-

1960 66 142-7 ETC-NTC-59.75 70-16292 E

1961 67 298-301 INSDOC T-11852 E

MAGYAR KERTEKESOK LAPJA -HUNGARY-

1958 13 180-3 ATS-59.90 72V122H E

1963 18 109-13 DAN/WRZ 68-70/12 G

1969 24 526-33 PUB.IN ICE 1970 V1094P513-20 E

MAGYAR NEMZETI MUZEUM, TERMESZETTUDOMANYI MUZEUM EVKONYVE -HUNGARY-

1912 195-6 NRCC C-8601 E

NASHINOSTROENIE -BULGARIA-

1967 16 1 16-8 DAN/WRZ 64-MFD/U-23 G

NASHINOSTROENIE -USSR-

1967 10 438-40 DAN/WRZ 97-R/U-21 G

1968 5 218-20 CNR-5.FF20.80 K/R-3730 F

1970 1 32-3 DAN/WRZ 73-NH/U-15 G

NASHINOSTROITEL -USSR-

1966 6 32-5 DAN/WRZ 75-F/U-16 G

1967 7 12-3 PUB IN MFDU 1967V8 N82 P236-7 G

1967 7 13-4 PUB IN MFDU 1967V8 N82 P237 G

1967 7 15-6 PUB IN MFDU 1967V8 N82 P240 G

1967 7 37-9 PUB IN MFDU 1967V8 N82 P238 G

1967 7 41-2 PUB IN MFDU 1967V8 N82 P239 G

1967 7 44 PUB IN MFDU 1967V8 N82 P239 G

1967 8 34-6 PUB IN MFDU 1967V8 N83 P265 G

1967 8 36 PUB IN MFDU 1967V8 N83 P266 G

1967 8 38-40 PUB IN MFDU 1967V8 N83 P267 G

1967 11 20-1 PUB IN MFDU 1967V8 N86 P351 G

1967 11 21-2 PUB IN MFDU 1967V8 N86 P352 G

1967 11 42-4 PUB IN MFDU 1967V8 N86 P358 G

1967 12 40 PUB IN MFDU 1967V8 N87 P379 G

1967 12 27-8 PUB IN MFDU 1970V8 N88 P13 G

1968 8 21-3 DAN/WRZ 88-RB/U-8 G

1968 9 45 DAN/WRZ 90-RB/U-1 G

1968 9 34 DAN/WRZ 90-R/U-45 G

1969 11 29 PUB IN MFDU 1970V8 N88 P87-8 G

1970 1 42 DAN/WRZ 99-R/U-46 G

Tulajdonképpen a List of
Translations kiegészítéseként
jelent meg eleinte negyedéven-
ként, majd havonként negyedéves
és éves kumulációkkal. A számi-
tógéppel készült Index csak
cikkfordításokat és a szabadal-
mak fordításait jelzi a folyó-
iratok eredeti címe szerinti,
illetve a szabadalmakat orszá-
gok szerint csoportosítva. Nem
közöl címléírást, csak a folyó-
irat évét, évfolyamát, számát
/a szabadalom számát/, a cikk
lapszámát, a fordítás lelőhe-
lyét - ha ismeretes, a másolat
árát is - s azt, hogy milyen
nyelvű a fordítás. Egy számunk-
ra különösen érdekes adat: az
1970-es éves kumulációban 72 ma-
gyar szakfolyóiratból 250 cikk
fordítását találhatjuk. Most
készült el a World Index öt éves
kumulációja, amely az 1967-1971
között az ETC központi folyó-
irat- és szabadalom-fordítás
katalógusába bejelentett fordí-
tások összesítését tartalmazza.

Nem kerülnek a World Index-
be azok a fordítások, amelyek-
nek az eredetije bár nehezen
megközelíthető nyelven készült,
de a folyóiratot, amelyben ere-
detileg megjelent, rendszere-
sen, elejétől végig /cover to
cover/ lefordítják valamely
nyugati nyelvre. Ezeknek a fo-
lyóiratoknak a jegyzékét vi-
szont az ETC évente közlésezi.

Translations Journals

FIBRE CHEMISTRY. See: KHIMICHESKIE VOLOKNA

FIZIKA GORENIYA I VRZTYA

(Combustion Explosion, and Shock Waves)

Translation begins with 1965, v.1, n.1-

Quarterly

Single issues \$40.00.

Order from: FP

\$100.00/year

Canada: NRC 1(1965)-

Denmark: T 1(1965)-

France: CHRS 1(1965)-

Germany: TIB 1(1965)-

Netherlands: TH Delft 1(1965)-

Switzerland: ETHB 1965-

United Kingdom: NLL 1(1965)- NRSLL-B 1965-

FIZIKA I TEKHNIKA POLUPROVODNIKOV

(Soviet Physics - Semiconductors)

Translation begins with 1967, v.1-

Monthly

Single issues \$9.00.

Order from: AIP

\$95.00/year USA

\$99.00/year other

countries

\$100.00/year Europe

Belgium: CBT 1967-

Canada: NRC 1(1967)-

cimen 1969-ben jelent meg először a World Index mellékleteként, azóta évenként bővített és javított formában lát napvilágot, önállóan is. A betűrendes jegyzék teljes bibliográfiai leírást ad, továbbá a kiadó címét és a folyóirat árát is közli, s azoknak az országoknak a vonatkozásában, amelyekben az ETC tagintézményei működnek, megjelöli a leltőhelyet is. Az összeállításban különben az első laptól az utolsóig lefordított folyóiratokon kívül olyan folyóiratok is helyet kapnak, amelyek egy-egy szakterületen rendszeresen és kizárólag idegen nyelven megjelent szakcikkekkel készült fordításokat, kivonatos fordításokat vagy kivonatokat közölnek.

Végül emlékezzünk meg az ETC információs kiadványáról is, amely, mint a címe is mutatja - Translations News - nemcsak a szervezet belső életével foglalkozik, de a fordításügy egészét érintő híreket is közöl - kéthavonként.

A fentiekben röviden bemutatottuk a fordításügy európai nyilvántartó-központját, annak munkáját. Néhány szót még arról, milyen tervei vannak a szervezetnek, milyen irányba akarják a szervezet vezetői továbbvinni a központ tevékenységét.

Mindenekelőtt - közvetlen feladatként - a fordítás-bejelentések forrásbázisát kívánják kiszélesíteni azoknak az országoknak, intézményeknek a bevonásával, amelyek eddig kívülmaradtak a nemzetközi fordításnyilvántartás hálózatán.

A másik terület, ahol az ETC éppoly koordináló tevékenységet szándékozik folytatni, mint a fordításügy területén, az egyes tudomány- és szakterületek terminológiájának egységesítése. Ahogy az ETC-ben nem folyik fordítói munka, éppúgy nem kívánják - s nyilvánvalóan ésszerűtlen és megoldhatatlan is lenne - szójegyzékek, teauruszok összeállításával foglalkozni, de hasznos feladat lenne a különböző területeken folyó ilyen irányú munkálatok kölcsönös megismertetésében, szorgalmazásában, nyilvántartásában közreműködni. Olyan feladat ez is, amely elősegítheti az ETC alapvető céljának elérését, a nyelvi korlátok ledöntését.

Balázs Veredy Katalin